

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІНІБАСКЕТБОЛУ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Гейтенко В. В.

*кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Донбаська державна машинобудівна академія
вул. Академічна, 72, Краматорськ, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0001-5449-2715
geytenko52@gmail.com*

Сорокін Ю. С.

*старший викладач кафедри фізичного виховання і спорту
Донбаська державна машинобудівна академія
вул. Академічна, 72, Краматорськ, Донецька область, Україна
orcid.org/0000-0001-5185-5111
ur.sorokin65@gmail.com*

Ключові слова:

мінібаскетбол, спортивна спеціалізація, навчально-тренувальний процес, дитячо-юнацький спорт.

У статті розглянуто проблеми сучасного мінібаскетболу в Донецькій області. Проведено анкетування тренерів Донецької області, які проводять навчально-тренувальний процес з баскетболу, з метою виявлення проблем дитячого баскетболу в області. Визначено кількість тренерів, які займаються підготовкою юнаків та дівчат, вік, тренерський стаж роботи, перспективи розвитку мінібаскетболу в області. До основних проблем розвитку мінібаскетболу в Донецькій області тренери відносять: недостатню кількість тренерів – 65,5%, недостатність баскетбольних баз в області – 52,5%, конкурентність інших видів спорту (футбол, хокей, волейбол) – 45,8%, недостатню кількість команд віком від 6 років – 32%, відсутність науково-методичних розробок, матеріалів та навчальних програм для набору з 6 років у спортивну секцію баскетболу – 24,5%, матеріально-технічне забезпечення для проведення занять з дітьми віком 6–7 років – 12,5%.

Обґрунтовані умови вирішення проблем розвитку та становлення мінібаскетболу в Донецькій області. Проведені дослідження свідчать про наявність тенденції до ранньої спеціалізації та розходження думок фахівців щодо віку початку занять мінібаскетболом та змісту програми тренування на початковому етапі підготовки. Проблеми сучасної підготовки дітей в умовах ранньої спеціалізації у спортивних іграх та їх зв'язок із побудовою навчально-тренувального процесу.

Доведено, що рання спеціалізація у спортивних іграх та світовий практичний досвід західних баскетбольних академій свідчить, що діти з 6–7-річного віку можуть успішно вчитися азів баскетболу, а потім починають систематично тренуватися і брати участь у змагальній діяльності. Позитивним аспектом раннього відбору є можливість краще відібрати фізично обдарованих дітей, але з такими спортсменами треба працювати інакше, і не всі тренери готові до такої роботи. Тенденції сучасного баскетболу вказують на велику вірогідність досягнення спортивних успіхів завдяки ранній спортивній спеціалізації та ранньому відбору. У разі початку занять мінібаскетболом з дітьми 6–7 років необхідно враховувати вікові особливості фізичного та психологічного розвитку дитини, що є запорукою спортивного довголіття.

CURRENT PROBLEMS AND PROSPECTS OF MINI-BASKETBALL DEVELOPMENT IN DONETSK REGION

Heitenko V. V.

*Candidate of Pedagogic Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Physical Education and Sports
Donbas State Engineering Academy
Akademichna str., 72, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5449-2715
geytenko52@gmail.com*

Sorokin Y. S.

*Senior Lecturer at the Department of Physical Education and Sports
Donbas State Engineering Academy
Akademichna str., 72, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5185-5111
ur.sorokin65@gmail.com*

Key words: *mini-basketball, sports specialization, educational and training process, children's and youth sports.*

The article deals with the problems of modern mini-basketball in the Donetsk region. A survey of coaches of the Donetsk region who conduct the educational and training process in basketball was conducted in order to identify problems of children's basketball in the region. The number of coaches who train boys and girls, age, coaching experience, and prospects for the development of mini-basketball in the region are determined. The main problems of the development of mini-basketball in Donetsk region coaches include: insufficient number of coaches – 65.5%, insufficient basketball bases in the region – 52.5%, competitiveness of other sports (football, hockey, volleyball) – 45.8%, insufficient number of teams aged 6 years – 32%, lack of scientific and methodological developments, materials and curricula for recruitment from 6 years in the sports section of basketball – 24.5%, material and technical support for classes with children aged 6–7 years – 12.5%.

The conditions for solving the problems of development and formation of mini-basketball in the Donetsk region are justified. The conducted studies indicate that there is a tendency to early specialization and divergence of opinions of specialists regarding the age of starting mini-basketball classes and the content of the training program at the initial stage of training. Problems of modern training of children in conditions of early specialization in sports games and their connection with the construction of the educational and training process. It is proved that early specialization in sports games and the world practical experience of Western basketball academies shows that children from 6–7 years of age can successfully master the basics of basketball, and then begin to systematically train and participate in competitive activities. A positive aspect of early selection is the ability to better select physically gifted children, but such athletes need to work differently, and not all coaches are ready for such work. Trends in modern basketball indicate a high probability of achieving sports success through early sports specialization and early selection. When starting mini-basketball classes with children aged 6–7 years, it is necessary to take into account the age characteristics of the child's physical and psychological development, which is the key to sports longevity.

Постановка проблеми. Багато науковців у своїх дослідженнях вказували на взаємозв'язок впливу фізичних вправ, регулярних занять фізичною культурою і спортом на розвиток дітей дошкільного віку і лише окремі вітчизняні дослідники розглядали проблему ефективності

фізичного виховання дітей дошкільного віку крізь призму занять мінібаскетболом.

На сьогодні мінібаскетбол може виступати дієвим механізмом для масового залучення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку до систематичних занять руховою активністю, яка гармонійно буде сприяти збереженню здоров'я дитини, мотивацією до занять. Слід зазначити, що велика кількість дітей сприятиме прогресу юнацького та дорослого баскетболу, що своєю чергою дозволить підготувати високотехнічних гравців для юнацьких збірних команд та національної збірної України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано згідно з планом НДР кафедри ДК-03-2021 «Система професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів з фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти».

Мета дослідження – визначити сучасні проблеми та перспективи розвитку мінібаскетболу в Донецькій області.

Завдання дослідження:

Провести анкетування тренерів Донецької області, які проводять навчально-тренувальний процес з баскетболу, з метою виявлення проблем дитячого баскетболу в області.

Обґрунтувати умови вирішення проблем розвитку та становлення мінібаскетболу в Донецькій області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше грати в мінібаскетбол запропонував американський учитель Джей Арчей у 1948 році. Він спростив правила гри, полегшив ігровий м'яч, знизив висоту кільця для юних баскетболістів. У 1967 році мінібаскетбол офіційно визнали, а через рік був проведений міжнародний комітет з мінібаскетболу. З 1991 року ФІБА кожного року проводить міжнародний фестиваль з мінібаскетболу – «Jamboree» [2; 3].

Систематичні заняття мінібаскетболом позитивно впливають на організм дитини, підвищуючи рухову активність та формуючи правильний фізичний розвиток. Проблеми українського баскетболу зумовлені побудовою тренувального процесу баскетболістів дошкільного та молодшого шкільного віку. Незважаючи на дослідження, проведені з юними баскетболістами, увага тренерів зосереджується на пошуку засобів та методів оптимізації навчально-тренувального процесу.

Анкета була складена з метою виявлення думки тренерів щодо проблем баскетболу в області, перспектив їх вирішення. Розроблені завчасно питання у бланках анкет респонденти опрацьовували у вільний від основної роботи час. До складу анкети входили питання, орієнтовані на можливість отримання даних стосовно загальної

інформації про тренерів (вік, тренерський стаж), а також чим користуються фахівці під час здійснення набору в групи та сам процес підготовки баскетболістів такої вікової групи.

Аналізуючи вік тренерів, які працюють з хлопцями у дитячо-юнацьких спортивних школах області, можна констатувати, що 15% припадає на вік від 23 до 35 років, 40% – від 36 до 50 років, 45% – від 51 до 65 років. Всього нараховується 20 тренерів, які займаються набором та підготовкою юнаків.

Наявність баскетбольних тренерів по містах Донецької області, які систематично беруть участь в обласних змаганнях юнаків з баскетболу, така: в місті Маріуполь – 3 тренери, м. Дружківка – 2 тренери, м. Краматорськ – 8 тренерів, м. Бахмут та м. Торезьк – 2 тренери, смт Новодонецьк, м. Мирноград, м. Авдіївка – по 1 тренеру.

Щодо підготовки дівчат, то можна зазначити, що в Донецькій області 7 тренерів залучені для підготовки команд дівчаток, з них по 2 тренери працюють у Дружківці та Мирнограді, по одному тренеру – в містах Краматорськ, Добропілля та Покровськ. Аналізуючи вік тренерів, можна сказати, що фахівців віком від 23 до 35 років взагалі немає, від 36 до 50 років – 42,8%, від 51 до 65 року – 57,2%.

Результати анкетування показали, що з 27 опитованих тренерів 25 мають спеціальну вищу освіту. Стаж тренерської діяльності до 10 років – 14,8% респондентів, з 11 до 20 років – 43,9%, з 21 до 30 років – 41,3%.

За даними звітів федерації баскетболу Донецької області проаналізовано, що за період з 2016 по 2021 рік кожного року беруть участь у чемпіонаті Донецької області серед хлопців 8–11 років такі міста: Дружківка, Краматорськ, Маріуполь, Мирноград, Торезьк, смт Новодонецьк. Команда з Авдіївки брала участь лише 2 рази (2016, 2017 рік), Добропілля – 3 рази (2019–2021), Бахмут – 4 рази (2017–2020).

Відповідаючи на запитання: «З якого віку ви починаєте проводити набір дітей у спортивну секцію?», 62,9% опитованих вказують вік 8 років, 29,7% – з 9 років, 7,4% тренерів починають набір у групи з 6–7 років. Понад 41% опитованих тренерів користуються старою програмою ДЮСШ, 20,8% взагалі не користуються програмами, а матеріали для тренувань беруть з Інтернету та власного досвіду. 38,2% респондентів користуються новітньою навчальною програмою для ДЮСШ та СДЮСШ, виданою у 2019 році.

До основних проблем розвитку мінібаскетболу в Донецькій області тренери відносять: недостатню кількість тренерів – 65,5%, недостатність баскетбольних баз в області – 52,5%, конкурентність інших видів спорту (футбол, хокей,

волейбол) – 45,8%, недостатню кількість команд віком від 6 років – 32%, відсутність науково-методичних розробок, матеріалів та навчальних програм для набору з 6 років у спортивну секцію баскетболу – 24,5%, матеріально-технічне забезпечення для проведення занять з дітьми віком 6–7 років – 12,5%.

Результати проведеного анкетування з тренерами показують, що тренування з 6–7 років починають проводити лише 7,4% тренерів, а змагальну діяльність взагалі не проводять, аргументуючи це недостатньою кількістю тренерів (за отримуваними даними 1–2 тренери в містах працюють з усіма віковими категоріями і просто «фізично» не можуть проводити набір з 6 років), ранньою спеціалізацією, яка, на думку тренерів, може негативно вплинути на гармонійний фізичний розвиток баскетболіста, а також недостатнім матеріально-технічним забезпеченням для проведення занять такої вікової категорії (не розроблена програма ДЮСШ для набору дітей з 6 років, необхідність спеціального обладнання).

Аналізуючи дослідження науковців Б. Пайе, Н. Сортеда, слід зазначити, що тенденції сучасного баскетболу вказують на більшу вірогідність досягнення спортивних успіхів завдяки ранній спортивній спеціалізації та ранньому відбору [6; 8].

Фізичні якості дитини треба розвивати протягом усього періоду, але рекомендовано спрямовувати зусилля на їхній розвиток у сенситивних періодах розвитку. Вік 6–7 років є сприятливим для розвитку координації, гнучкості та спритності. Позитивним аспектом раннього відбору є можливість краще відібрати фізично обдарованих дітей, але з такими спортсменами треба працювати інакше, і не всі тренери готові до такої роботи.

Вітчизняні дослідники М. Безмилов, О. Мітова у своїх наукових роботах вказують, що у разі правильного планування навчально-тренувального процесу з дітьми 6–7 років заняття мінібаскетболу, навпаки, зміцнюють фізичне та психологічне здоров'я вихованців [1; 3]. Тренування юних спортсменів повинне формуватися з урахуванням анатомо-фізіологічного розвитку дитини, рівня фізичної підготовленості організму та адекватного фізичного навантаження.

Аналізуючи участь команд з Донецької області на всеукраїнських юнацьких змаганнях віком від 8 до 11 років, можна зазначити, що у сезоні 2021–2022 року були представлені 2 команди 2009 року народження: м. Дружківка, м. Краматорськ, 2010 року народження – м. Маріуполь, у сезоні 2020–2021 року: 2008 рік народження – м. Маріуполь, м. Дружківка, м. Краматорськ (Дивізіон А), 2009 рік народження: м. Дружківка,

м. Маріуполь, сезон 2019–2020 рік: 2007 рік народження – м. Дружківка, м. Краматорськ, м. Маріуполь (2 команди), 2008 рік – м. Дружківка, м. Краматорськ, м. Маріуполь.

За охопленням періоду часу результати на ВЮБЛ саме з мінібаскетболу такі: команда юнаків 2008 року народження м. Дружківки посіла 4 місце в сезоні 2020–2021 року, у сезоні 2019–2020 – II місце м. Краматорськ у Дивізіоні Б, але в наступному сезоні команда не здобула жодної перемоги, перейшовши в Дивізіон А, гравцям не вистачало технічної майстерності порівняно з іншими командами. На нашу думку, однією з причин можуть бути пізній набір у групу початкової підготовки, що вплинуло на рівень гри та неспроможність на достатньому рівні конкурувати з командами, які займаються тривалий проміжок часу. З огляду на результати команд можна сказати, що область на достатньому рівні представлена у всеукраїнських юнацьких баскетбольних змаганнях.

Аналіз практичного досвіду таких країн, як Іспанія, США, Німеччина, Італія, свідчить, що керівництво кращих спортивних шкіл набирає дітей у групи з баскетболу вже з дошкільного віку [4]. У перший рік занять з дітьми грають у рухливі ігри, які за своїм змістом не завжди пов'язані з баскетболом, а спрямовані на розвиток координації, спритності, швидкості, а також розумовий розвиток: вміння швидко мислити, приймати рішення, реагувати на дії суперника і т. д.

Вважаємо, що треба реалізовувати різного роду проекти, які будуть спрямовані на масове залучення дітей до занять баскетболом. Наприклад, беручи до уваги досвід Харківської федерації баскетболу, де заснований найбільший дитячий клуб в Україні „PUSH TEAM”, баскетбольний клуб Junior. Підготовку дітей проводять молоді тренери, використовуючи передові методи підготовки спортсменів. Найбільш підготовлені баскетболісти регулярно беруть участь у змаганнях різного рівня. Для вихованців регулярно проводяться навколоспортивні заходи (спортивні табори, тематичні вечори і т. д.).

Тому в містах області необхідно створити систему підготовки баскетболістів з 6 років. У такі тренувальні групи слід набирати всіх дітей, відбір яких проходив за станом здоров'я та особливостей статури.

Проблема ранньої спеціалізації полягає в надмірному досягненні результатів, кульмінації, стагнації у зрілому віці, завершення спортивної кар'єри. Ми вважаємо, що рання спеціалізація за ефективної роботи тренера призведе до якісного відбору, систематичної роботи та подальшого розкриття потенціалу обдарованих дітей у юнацькому та дорослому спорті.

Кількість тренерів області становить 27 осіб, понад 70% тренерів пройшли курси підвищення кваліфікації Федерації баскетболу України та отримали відповідні ліцензії. Однак головною проблемою області є недостатня кількість молодих тренерів. За результатами проведеного анкетування баскетбольних тренерів віком до 35 років – чотири. Проблема підготовки висококваліфікованих спеціалістів була актуальною у всі часи та привертала увагу багатьох науковців: М. Данилко, О. Солтик, Л. Сушенко та ін. [7; 9]. Область зазнає гострого кадрового дефіциту молодих фахівців спортивної спрямованості, зокрема у баскетболі.

З 2018 року на кафедрі фізичного виховання і спорту Донбаської державної машинобудівної академії відкрита спеціальність 017 «Фізична культура і спорт», яка готує фахівців з напрямку підготовки «Бакалавр з фізичної культури і спорту». За даними кафедри фізичного виховання і спорту Донбаської державної машинобудівної академії, 20 здобувачів хочуть отримати диплом тренера з вибраного виду спорту (баскетбол). Маємо надію, що молоді спеціалісти залишаться та будуть розвивати баскетбол у Донецькій області.

Однак тренерська діяльність має на меті постійний особистий розвиток, вдосконалення своїх професійних умінь та навичок, ефективного керівництва для досягнення бажаних цілей. Вважаємо, що подолання такої негативної ситуації з молодими кадрами можливе завдяки комплексному підходу державних органів щодо збіль-

шення рівня заробітної платні молодим фахівцям на досить високому рівні.

Також важливо змінити систему розіграшу проведення змагань та розподілу місць за результатами змагань. Одна з головних ідей мінібаскетболу була проголошена ФБА: «Гра мінібаскетбол – це задоволення і забава, а не змагання» [5; 6, с. 24]. У такому ранньому віці результат не важливий, головне – прищепити любов до баскетболу, щоб діти отримували фізичне навантаження та зміцнювали своє здоров'я. А заробітна платня молодих фахівців була на такому рівні, як у досвідченого тренера вищої категорії.

Висновки. Сучасний мінібаскетбол стрімко розвивається в усьому світі. До основних проблем розвитку мінібаскетболу в Донецькій області відносимо: недостатню кількість тренерів та баскетбольних баз в області, конкурентність інших видів спорту (футбол, хокей, волейбол), недостатню кількість команд віком від 6 років, відсутність науково-методичних розробок, матеріалів та навчальних програм для набору з 6 років у спортивну секцію баскетболу, матеріально-технічне забезпечення для проведення занять з дітьми віком 6–7 років.

Головними умовами розвитку мінібаскетболу в області є залучення молодих фахівців до роботи з дітьми 6–7 років, збільшення кількості команд, яка була до 2014 року. На початковому етапі потрібно зробити, щоб баскетбол був привабливим для юного спортсмена та його батьків. Керівництво спортивних шкіл має проводити роботу із залучення дітей на відділення баскетболу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безмилов М. Актуальні проблеми підготовки в баскетболі. *Молодь та олімпійський рух* : збірник тез доповідей XIII Міжнародної конференції молодих вчених, 16 травня 2020 року. 2020. С. 50–52.
2. Мітова О., Онищенко В. Структура та зміст навчально-тренувального процесу дітей 6–7 років на першому році занять мінібаскетболом. *Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал*. 2017. № 2. С. 101–108.
3. Мітова О., Онищенко В. Теоретичні аспекти з мінібаскетболу для тренерів початкової підготовки (розраховано на дітей 6–7 років) : Методичні рекомендації для тренерів ДЮСШ та СДЮСШОР. 2016. 24 с.
4. Онищенко В. Аналіз рівня фізичного здоров'я дітей 6–7 років, які займаються мінібаскетболом. *Спортивний вісник Придніпров'я* : науково-практичний журнал ДДІФКіС. 2014. Вип. 3. С. 77–81.
5. Онищенко В. Технологія початкової підготовки дітей 6–7 років у мінібаскетболі. *Фізична культура, спорт та здоров'я* : матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції. 2015. С. 76–78.
6. Пайє Б., Пайє П. Баскетбол для юніорів. 110 вправ від найпростіших до складних. 2008. 352 с.
7. Солтик О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу : автореф. дис. канд. наук із фізичного виховання і спорту : 24.00.02. Київ, 2003. 21 с.
8. Сортел Н. Баскетбол: перші кроки 100 вправ та порад для юних гравців. 2002. 237 с.
9. Сушенко Л. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : автореф. дис. доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 46 с.

REFERENCES

1. Bezmylov, M. (2020). Aktualni problemy pidhotovky v basketboli [Actual problems of training in basketball]. *Molod ta olimpiyskyi rukh: Zbirnyk tez dopovidei XIII Mizhnarodnoi konferentsii molodykh vchenykh*. P. 50–52.
2. Mitova, O., Onyshchenko, V. (2017). Struktura ta zmist navchalno-trenavalnoho protsesu ditei 6–7 rokiv na pershomu rotsi zaniat minibasketbolom [The structure and content of the educational and training process of children 6–7 years old in the first year of mini-basketball classes]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. Naukovo-praktychnyi zhurnal*. Vol. 2. P. 101–108.
3. Mitova, O., Onyshchenko, V. (2016). Teoretychni aspekty z minibasketbolu dlia treneriv pochatkovoï pidhotovky (rozrakhovano na ditei 6–7 rokiv) [Theoretical aspects of mini-basketball for initial training coaches]. *Metodychni rekomendatsii dlia treneriv DIuSSh ta SDIuSShOR*. 24 p.
4. Onyshchenko, V. (2014). Analiz rivnia fizychnoho zdorovia ditei 6–7 rokiv, yaki zaimaiutsia mini-basketbolom [Analysis of the level of physical health of children 6–7 years old who play mini-basketball]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia: naukovo-praktychnyi zhurnal DDIFKiS*. Vol. 3. P. 77–81.
5. Onyshchenko, V. (2015). Tekhnolohiia pochatkovoï pidhotovky ditei 6–7 rokiv u minibasketboli [Technology of initial training of children 6–7 years old in mini-basketball]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia: materialy XV Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. P. 76–78.
6. Païie, B., Païie, P. (2008). Basketbol dlia yunioriv. 110 vprav vid naiprostishykh do skladnykh [Basketball for juniors. 110 exercises from the simplest to the most difficult]. 352 p.
7. Soltyk, O. (2003). Formuvannia kontseptualnoi modeli profesiinoï diialnosti vykladacha fizychnoho vykhovannia vyshchoho navchalnoho zakladu [Formation of a conceptual model of the professional activity of a teacher of physical education at a higher educational institution]: avtoref. dys. kand. nauk iz fizychnoho vykhovannia i sportu: 24.00.02. Kyiv, 21 p.
8. Sortel, N. (2002). Basketbol: pershi kroky 100 vprav ta porad dlia yunych hravtsiv [Basketball: First Steps 100 exercises and tips for young players]. 237 p.
9. Sushchenko, L. (2003). Teoretyko-metodolohichni zasady profesiinoï pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia ta sportu u vyshchykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical education and sports in higher educational institutions]: avtoref. dys. doktora ped. nauk: 13.00.04. Kyiv, 46 p.